

فراخوان برای ارسال طرح‌های پیشنهادی با رویکرد تلفیقی در روستاهای نمونه‌ی مرحله‌ی هفتم پروژه « همکاری در احیاء دریاچه ارومیه از طریق مشارکت جوامع محلی در استقرار کشاورزی پایدار و حفاظت از تنوع زیستی »

در آستانه‌ی عملیاتی کردن مرحله‌ی هفتم پروژه « همکاری در احیاء دریاچه ارومیه از طریق مشارکت جوامع محلی در استقرار کشاورزی پایدار و حفاظت از تنوع زیستی »، با چشم‌انداز تعمیم دستاوردهای آن به روستاهای دیگر حوضه‌ی آبریز دریاچه‌ی ارومیه و تالاب‌های دیگر کشور، طرح حفاظت از تالاب‌های ایران در صدد است که هم‌چنان در چند روستا مداخلات اجتماع‌محور خود را با رویکرد تلفیقی ادامه دهد.
از درخواست‌کنندگان انتظار می‌رود، با در نظر گرفتن مراتب زیر، پیشنهادهای اجرایی خود را در قالب‌های مرسوم به دفتر حفاظت از تالاب‌های ایران ارسال کنند.

هنگامی که در سال ۱۳۹۷ عنوان «طرح‌های تلفیقی» برای فعالیت‌های هم‌زمان و پیوندخورده‌ی آب، کشاورزی پایدار، تنوع-بخشی به معیشت‌های روستایی در چهار روستای نمونه انتخاب شد، فکر اصلی آن بود که به جای آن که فعالیت‌های جداگانه- و چه بسا بدون ارتباط اجرایی و عملی با یکدیگر- مورد پشتیبانی طرح حفاظت از تالاب‌های ایران قرار گیرد، انجام دادن اقدام‌هایی در دستور کار گنجانده شود که به شکلی هم‌زمان و پیوندخورده و مرتبط به هم موضوع «بهره‌برداری خردمندانه از آب» را نشانه بگیرد تا در حین کار پدیده‌ای بیش از ترکیب و/یا جمع‌صوری فعالیت‌های معمول در طرح‌های متعارف مرحله‌های پیشین در قالب 'کشاورزی پایدار'، 'معیشت‌های سازگار با منابع تالابی' و 'صندوق‌های خرد زنان' به وجود بیاید. بدین معنا بود که آن را تلفیقی نامید و در صدد تشریح و نیز کمک به درک و پیاده شدن این مفهوم در روستاهای نمونه برآمد. از نظر نوشتارگان بین‌المللی، این مفهوم را بر بنیاد مفهوم درهم‌تنیدگی و یک‌پارچگی (integrated) تعریف کرد که از دو دهه‌ی پیش به مدیریت منابع آبی راه یافته است. از این رو ضرورت دارد تا نخست این برداشت را آن طور که در «پیمان‌نامه‌ی تنوع زیستی» و «پیمان‌نامه‌ی رامسر» آمده است، مرور کرد.

به احتمال قوی یکی از قدیمی‌ترین سندها در میان نوشته‌های گوناگون مرتبط با «پیمان‌نامه‌ی رامسر» که در آن از مفهوم مدیریت یک‌پارچه یا تلفیقی استفاده شده باشد، متعلق است به بیانیه‌ی انتشار یافته در روز بین‌المللی تالاب‌ها در سال ۱۹۹۸ که تأکید می‌کند که مشارکت آگاهانه‌ی همه‌ی دست‌اندرکاران/ذی‌نفعان پاسخ‌گویی به بحران قریب‌الوقوع آب ایجاب می‌کند رویکردی در پیش گرفته شود که رضایت خاطر همه‌ی بهره‌برداران از منابع آبی- یعنی خانواده‌ها، صنایع، آبیاری و تولید نیرو- برای رفع نیاز خود فراهم گردد و می‌افزاید که این امر به کارکرد مناسب و بسنده‌ی هر دسته از بهره‌برداران بستگی دارد.^۱

از این عبارت، مفهوم دیگری نیز شکل می‌گیرد: منابع آبی مشترک و/یا همگانی است و بهره‌برداری از آن می‌بایست حق و زمینه‌ی بهره‌برداران دیگر را محفوظ نگه دارد. بدین معناست که اداره کردن یک‌پارچه یا تلفیقی آن ضرورت می‌یابد. البته پس از تنظیم اصول ناظر بر 'مدیریت یک‌پارچه‌ی منابع آبی' (که به «اصول دوبلین» شهرت یافت) نهادها و پیمان‌های بین‌المللی، از جمله پیمان‌نامه‌ی رامسر، در شماری از قطع‌نامه‌های خود از این عبارت بهره گرفته‌اند تا بتوانند با تأکید بر درهم‌تنیدگی مسئله-

های بوم‌شناسی، اقتصادی و اجتماعی کشورهای عضو را تشویق کنند تا برای پاسخ‌گویی به نیازهای موجود از اعمال مدیریت‌های بخشی پرهیز کنند و برنامه‌های خود را در چارچوب مدیریت یک‌پارچه‌ی منابع آبی پیش برانند.^۳

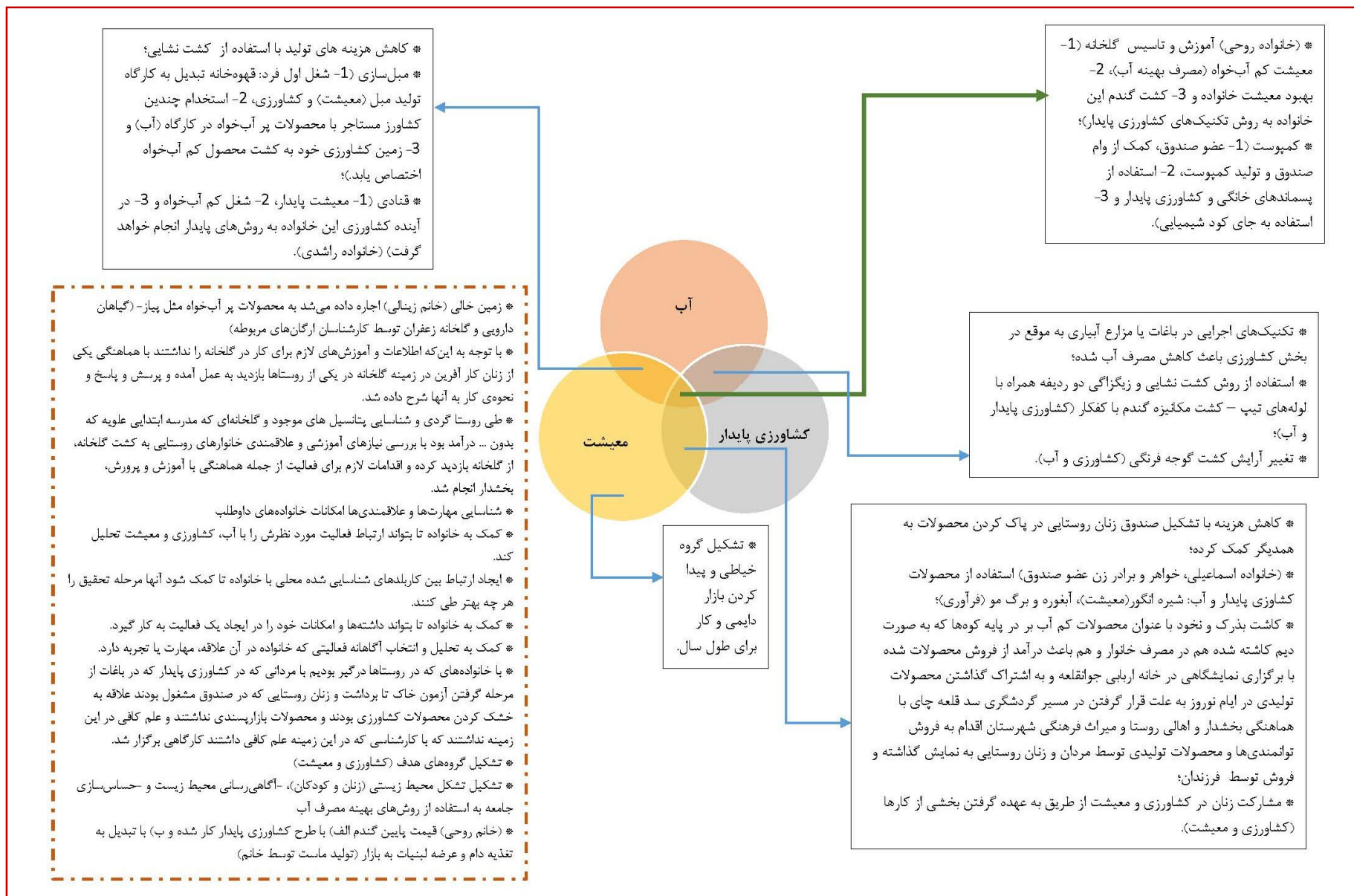
یادآور می‌شویم که در دهه‌های اخیر عبارت 'مدیریت یک‌پارچه‌ی منابع آبی' با تعبیرها و برداشت‌های گوناگونی از سوی دانشمندان، متخصصان، پژوهش‌گران و مدیران حوزه‌ی منابع آبی به کار بسته شده است. با این همه، درباره‌ی ویژگی اصلی این مفهوم توافقی نظری وجود دارد، بدین معنا که این رویکرد در مدیریت آب در صدد است سامانه‌های فیزیکی (طبیعی) و انسانی^۴ را در هم گنجانده میان آن‌ها کنش و واکنش برقرار کنند. به سخن دیگر، مدیریت یک‌پارچه‌ی منابع آبی فرایندی است ناظر بر ایجاد هماهنگی میان امر توسعه و مدیریت منابع آب، خاک، و نیز منابع مرتبط با آن‌ها تا بتوان، بدون هیچ مصالحه و سازشی بر سر پایداری زیست‌بوم‌های حیاتی، وضعیت اقتصادی و رفاه اجتماعی را به شکلی منطقی ارتقا بخشید.^۵

طرح حفاظت از تالاب‌های ایران با تکیه بر این باورهاست که کوشید تا به مدد چندین سازمان مجری به پیاده‌سازی شماری فعالیت‌های اجتماع‌محور در واحد روستا دست بزند که بر شاخص‌ترین ابعاد این رویکرد استوار است و پی‌آمدهای اجرایی حاصل را بررسی کند تا بتواند، ضمن جلب مشارکت مردمی برای ارتقای معیشت‌های پایدار، به شیوه‌های متفاوتی برای اثرگذاری هر چه گسترده‌تر و پابرجاتر در روند احیای دریاچه ارومیه دست یابد و مزیت‌های نسبی رویکرد تلفیقی را مستند کند. اساس کار بر آزمودن جلب مشارکت روستاییان در سه دسته فعالیت در یک روستای واحد قرار داشت. این سه دسته فعالیت در عرصه‌های مرتبط با آب، کشاورزی و معیشت تعریف می‌شد. ماهیت آزمایشی این مجموعه از فعالیت‌ها مستلزم آن بود که سازمان‌های مجری با اتکا به تجربه‌هایی که به دست می‌آورند ارتباط میان این سه عرصه را تا حد ممکن روشن سازند تا بدانیم به فرض ارتباط (و بلکه اثرگذاری) فعالیت‌های مربوط به آموزش و/یا ترویج شیوه‌های کشاورزی پایدار بر ارتقای معیشت روستاییان و نیز بر میزان و الگوی آب مصرفی چیست یا بفهمیم میان مداخلاتی مانند ایجاد صندوق اعتبارات مالی خرد برای زنان روستایی و/یا راه‌اندازی معیشت‌های غیر کشاورزی و/یا معیشت‌های کم‌آب‌خواه تکمیلی کشاورزی با میزان و الگوی آب مصرفی و نیز آموزه‌های کشاورزی پایدار چه ارتباط‌هایی وجود دارد. هم‌چنین دریابیم تأثیر کاهش/افزایش/نوسان ذخیره‌های آبی بر زندگی اجتماعی-اقتصادی روستاییان از چه قرار است.

با مرور گزارش‌های عملکرد ارسالی از سازمان‌های مجری در دو سال گذشته می‌توان دریافت که به تدریج فعالیت‌هایی در سطح روستا شکل گرفته است که دارای مؤلفه‌های بارزتر یک طرح تلفیقی است، بدین معنا که موضوع‌های مرتبط با آب، کشاورزی و معیشت در میان گروه‌های اجتماعی متنوع‌تری مورد بحث و گفت‌وگو قرار گرفته است. هم‌چنین، از راه‌اندازی معیشت‌هایی استقبال شده است که دست‌کم مقتضیات دو عرصه از سه عرصه‌ی مورد نظر را رعایت می‌کنند. حتی جنبه‌هایی از تغییر رویه میان روستاییان مشاهده شده است که متضمن توجه به هر سه عرصه‌ی آب، کشاورزی پایدار و معیشت است. نمودار یک جلوه‌هایی از برقراری پیوند متقابل میان این سه عرصه را نشان می‌دهد. در سال جاری انتظار می‌رود که سازمان‌های مجری بتوانند سطح و کیفیت فعالیت‌های پیشنهادی خود را چنان ارتقا دهند که اگر تاکنون فعالیت‌های انجام یافته‌شان در فضای مشترک دو عرصه جا می‌گرفت، به کانون مشترک سه عرصه‌ی آب، کشاورزی پایدار و معیشت هر چه نزدیک‌تر و بلکه در آن کانون به طور کامل قرار گیرد. پیشاپیش روشن است که هرگاه با بررسی جزئیات پیشنهادی ارسالی مشخص شود که فعالیت‌های پیشنهادی طوری تنظیم نشده‌اند که اثرات متقابل آن‌ها، خواه در در واحد روستا یا در واحد خانواده، دیده نخواهد شد طرح حفاظت از تالاب‌های

ایران از از تأیید آن فعالیت(ها) برای اجرا معذور خواهد بود. نمودار یک یادآور بررسی جمعی فعالیت‌های فاز پنجم است که درک ما را از ویژگی‌های نمونه‌های مطلوب افزایش داد.

نمودار یک - جلوه‌هایی از برقراری پیوند متقابل میان مداخلات اجتماع‌محور در سه عرصه‌ی مورد نظر در فاز پنجم

تأکید می‌شود که طرح حفاظت از تالاب‌های ایران قصد دارد با درک و شناسایی عمیق‌تر اثرات متقابل این سه عرصه بر یک-دیگر دریابد که مؤثرترین شیوه‌ها برای جلب مشارکت اجتماعی و ارتقای وضعیت اقتصادی روستاییان در فرایند حفاظت و احیای منابع آبی چیست و از چه راه‌هایی می‌توان از کاربست این شیوه‌ها پشتیبانی کرد. خاطر نشان می‌شود که جنبه‌هایی از این اثرگذاری‌ها در طی دو مرحله‌ی پیشین، یعنی فازهای ۵ و ۶ طرح «مشارکت در احیای دریاچه ارومیه...»، روشن شده است. در فاز هفتم، نیت اصلی آن است که همان سازمان‌های مجری در همان روستاهای آزمایشی دو سال گذشته به کار خود ادامه دهند به طوری که بتوان نتیجه‌ی حاصل از سه سال گذشته را تحلیل و جمع‌بندی کرد. در هر صورت، ادامه‌ی کار با سازمان‌های مجری سال‌های گذشته بسیار کلیدی خواهد بود، حتی اگر به هر دلیلی لازم باشد کار را در روستای جدیدی آغاز کنند. برای نایل شدن به اهداف یادگیری پروژه، حفظ و تداوم بخشیدن به تجربه‌ی سازمان‌ها بسیار حایز اهمیت است.

برای برآوردن چنین مقصودی، از جمله، لازم است سازمان‌های مجری در طرح پیشنهادی خود زمان‌های معینی را اختصاص دهند به الف) گردآوری اطلاعات لازم و پُر کردن شکاف‌های اطلاعاتی موجود؛ ب) ارائه‌ی بازخوردهای مقتضی (هر چند پیش‌بینی نشده) و برقراری ارتباط و تعامل هر چه بیش‌تر با روستاییان، از یک سو، و با مشاوران و کارشناسان طرح حفاظت از تالاب‌های ایران؛ پ) تکمیل مستندات مربوط به آن دسته از رویه‌های مطلوب اجرایی خود (در سال‌های گذشته و سال جاری) که توانسته است بر هر سه عرصه‌ی آب، کشاورزی و معیشت اثر مثبت بگذارد.

هم‌چنین از سازمان‌های مجری درخواست می‌شود در متن ارسالی خود، با ذکر نمونه‌ها و مستندات لازم، به پرسش‌های زیر

پاسخ دهد:

- موقعیت و خصوصیات محلی روستا از چه قرار است و نسبت به سال گذشته چه تغییرات مهمی در آن جا رخ داده است؟
- نتیجه‌های فعالیت‌های سال گذشته‌تان به اختصار چه بوده است؟
- تجربه‌ی دو سال گذشته چه درس آموخته‌هایی به ارمغان آورده است؟
- چرا طرح تلفیقی می‌بایست هم‌چنان در آن روستا ادامه یابد؟
- چه خلاءهایی به طور مشخص هنوز پوشش داده نشده است؟
- اصلاً چه ضرورتی دارد که این خلاءها در سال سوم پر شود؟
- طرح پیشنهادی شما در صدد تحقق چه هدف‌هایی است؟
- با در نظر گرفتن تجربه‌ی سال‌های گذشته، آیا چه روش‌هایی را در پیش خواهید گرفت؟
- آیا در روش کار خود تغییراتی وارد آورده‌اید؟ چرا؟ و به چه ترتیبی؟

لازم است که متن ارسالی در دو نسخه‌ی *PDF* و *WORD* تهیه شود و تمام ملزومات اجرایی و اداری مرسوم در این نوشته رعایت گردد. موعده ارسال عبارت است از: ۱۷ آبان ۱۳۹۹. اگر برای تهیه‌ی پیشنهاد اجرایی خود پرسشی یا ابهامی دارید با دفتر طرح با شماره تماس ۰۲۱۸۸۲۴۱۶۵۸ ارتباط برقرار نمایید.

^۱ https://www.ramsar.org/sites/default/files/documents/library/wwd1998_briefing_paper_e.pdf

^۲ برای کسب آگاهی از جزئیات بیشتر، نگاه کنید به:

<http://www.wmo.int/pages/prog/hwrp/documents/english/icwedece.html>;

<https://www.gwp.org/contentassets/05190d0c938f47d1b254d6606ec6bb04/dublin-rio-principles.pdf>

^۳ برای کسب آگاهی از جزئیات بیشتر، نگاه کنید به:

- حفاظت و مدیریت تالاب‌های کوچک

https://www.ramsar.org/sites/default/files/documents/library/xiii.21_small_wetlands_e.pdf

- بهره‌برداری از آب‌های زیرزمینی به شکل سازگار با حفاظت تالابها

https://www.ramsar.org/sites/default/files/documents/pdf/res/key_res_viii_40_e.pdf

- کشاورزی، تالابها و مدیریت منابع آبی

https://www.ramsar.org/sites/default/files/documents/pdf/res/key_res_viii_34_e.pdf

^۴ physical system; human system

^۵ برای کسب آگاهی از جزئیات بیشتر، نگاه کنید به:

https://www.gwp.org/globalassets/global/gwp-sas_files/wacrep/2015/taru-final-report---wacrep-phase-ii-2015.pdf